

Vzdělávací materiál projektu Zlepšení podmínek výuky v ZŠ Sloup

Název vzdělávacího materiálu	Naše příjmení
Anotace	Učební materiál obsahuje výklad o vzniku českých příjmení a pracovní list pro žáky.
Autor	Mgr. Michaela Matějková
Jazyk	Český jazyk
Očekávaný výstup	Žák se seznámí s důvody a principy vzniku příjmení, zamyslí se nad původem svého příjmení.
Třída	7. – 9.

Naše příjmení

Příjmení – ustáleně označují nositele, jsou dědičná zpravidla po otci, přecházejí v přechýlené podobě na manželku a dcery. Dědičná příjmení se u nás vyvíjela z přízvisek, kterými se rozlišovali lidé stejného jména v obci nebo v jiném kolektivu. Naše příjmení vznikala během několika století – od 14. do 18. století – nejprve u šlechty, pak u měšťanů a u svobodných sedláků. Vývoj společnosti a zdokonalování veřejné správy vyžadovaly přesnou evidenci osob: tato potřeba vedla k ustalování příjmení.

Dědičnost a neměnnost příjmení byla uzákoněna r. **1780 Marií Terezií**.

Ve většině jazyků se uvádí **nejprve jméno a pak příjmení**. Opačné pořadí má například maďarština.

Jak vznikla česká příslaví:

1. Příjmení odvozená z přídavných jmen

odvozená podle barvy: Bílý, Černý, Červený

odvozená z vlastnosti osoby: Dlouhý, Hrubý, Horký, Krátký, Levý, Malý, Mastný,

Nový, Milý, Mladý, Plachý, Plecitý, Pokorný, Slabý, Smutný, Starý, Tlustý

odvozená nějakého geografického názvu: Berounský, Brodský, Hradecký,

Kouřimský, Lipský, Novoměstský, Opočenský, Sázavský, Staropražský, Turnovský

ostatní: Dubský, Horský, Novotný, Žitný

2. Příjmení odvozená z přírodnin

savci: Beran, Beránek, Jelen, Jelínek, Lev, Vlček, Vlk

ptáci: Brabec, Čáp, Červenka, Čížek, Dlask, Holub, Holoubek, Hrdlička, Husa,

Husák, Kohout, Kos, Koza, Sojka, Sova, Stehlík, Strnad, Orel, Pelikán, Pěnkava,

Vorel, Vrána

hmyz: Motýl, Moucha

ryba: Kapr, Karas, Karásek

rostliny nebo její části: Dub, Bříza, Hruška, Hřib, Houba, Klas, Lípa, Štětka, Švestka

neživá příroda: Skála, Skalka

3. Příjmení odvozená od řemesel

Bednář, Forman, Fořt, Kadlec, Krčmář, Krejčí, Kolář, Kolomazník, Kovář, Kozák,

Kulič, Mazač, Mládek, Mlynář, Pekař, Řezáč, Sládek, Šafář, Šindelář, Švec, Tesař,

Tesařík, Truhlář, Věžník, Zedník, Zlatník

4. Příjmení odvozená od lidské činnosti

Darmovzal, Dohnal, Dokulil, Donutil, Nekvasil, Ostrčil, Plašil, Skácel, Skládal, Skopal,

Spal, Trousil, Zavřel, Zbořil

5. Příjmení odvozená od národnosti

Dán, Bavor, Čech, Bém, Charvát, Horvát, Maďar, Němec, Polák, Rakušan, Rus, Srb,

Šváb, Turek, Slovák, Uher, Vlach

6. Příjmení odvozená od křestních jmen

Abrhám, Adam, Albert, Havel, Havlíček, Jindra, Jindřich, Matějka, Matějček, Pavel,

Pavliček, Petr, Petříček, Urban, Urbánek, Václav, Václavík, Václavek

7. Příjmení odvozená od požívatin

Knedlík, Moučka, Pohanka, Vodička, Vodák

8. Příjmení odvozená od staveb

Dvorský, Hradec, Hradílek

9. Příjmení odvozená od nějakého předmětu

Kabelka, Sloup, Vál, Zvon

10. Příjmení odvozená z geografického názvu

Čechák, Hanák, Horák, Hradec, Morava, Lhoták, Pražák

11. Příjmení podle vlastnosti osoby

Bradáč, Kratochvíl, Pech, Skamene, Vlasák

12. Příjmení cizojazyčná

německá a židovská: John, Joch, Klein, Müller, Stein, Šulc, Schultz, Taufer
Českých příjmení je téměř 50 000. Za předpokladu, že by byla rovnoměrně rozdělena, mělo by jedno příjmení asi 250 nositelů. Víme ale, že tomu tak není: některá příjmení jsou obvyklá, vyskytují se u mnoha rodin, jiná jsou vzácná a udržují se u potomků jednoho či několika rodů.

Zajímavosti:

Nejkratší příjmení jsou jen dvojhlasková: Ač, Šé, El, Ba, Uc atd.

Nejdelším příjmením je zřejmě Červenokostelecký, které má 17 písmen.

Nejběžnější česká příjmení vyskytující se pod jednotlivými písmeny abecedy jsou: Adamec, Blažek, Císař, Černý, Dvořák, Eliáš, Fiala, Gabriel, Horák, Charvát, Jelínek, Kovář, Liška, Marek, Novák, Olmer, Procházka, Růžicka, Řezáč, Svoboda, Švec, Tkadlec, Urban, Veselý, Zeman a Žák.

Nejzajímavější příjmení složená z více slov, která lze nalézt nejen ve starých kronikách, ale i v současných telefonních seznamech: Skočdopole, Vítámvás, Přineskarladomů, Zabilpivo, Rádsetoulal, Nechoďdomů, Nejezchleba, Osolsobě.

Zdroje:

1. Příjmení. Wikipedie [online]. [cit.2012-02-29]. Dostupné z:

<<http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99%C3%ADjmen%C3%AD>>

Vznik příjmení – pracovní list pro žáky

1. Víte, kdy se v našich zemích objevila první skutečná příjmení?
 - a) v 16. století
 - b) v 17. století
 - c) v 18. století
2. Kolik je u nás v současné době přibližně příjmení?
 - a) 30 000
 - b) 40 000
 - c) 50 000
3. Pokud byste měli uvést 3 nejčastěji používaná příjmení, pro kterou trojici byste se rozhodli?
 - a) Novák, Svoboda, Novotný
 - b) Novák, Novotný, Dvořák
 - c) Novák, Dvořák, Černý
4. Herec Jiří Voskovec, vlastním jménem Jiří Wachsmann, zvolil jako pseudonym příjmení někoho, kdo ...
 - a) zapaloval v kostele svíčky
 - b) vyráběl svíčky a voskové zboží
 - c) vybíral včelám vosk
5. Co znamená příjmení našeho prvního prezidenta T. G. Masaryka?
 - a) nářečně koš na maso
 - b) nářečně řezník
 - c) nářečně pták
6. Velmi rozšířené příjmení Šafránek nosí potomci lidí, kteří se vyznačovali tím, že byli ...
 - a) zrzaví
 - b) málo doma

c) toulaví

7. ZelenkŮ je u nás hodně. Není divu, protože jde o původní pojmenování pro ...

a) nezkušeného člověka

b) bledého člověka

c) zahradníka

8. Z čeho vzniklo příjmení Kučera?

a) z nářečního termínu pro kazatele

b) z označení pro hrubého člověka

c) z kučer neboli kadeří ve vlasech

9. Z čeho vzniklo příjmení Palacký?

a) ze správce paláce

b) z Palačova u Nového Jičína

c) za staročeského označení pro vinopalníka

10. Vysvětli, jak vzniklo tvoje příjmení: (pokud si nevíš rady, zkus se zeptat tady):

<http://www.ontola.com/cs/vyznam-prijmeni>

Vznik příjmení – řešení

1. Víte, kdy se v našich zemích objevila první skutečná příjmení?

v 18. století

2. Kolik je u nás v současné době přibližně příjmení

50 000

3. Pokud byste měli uvést 3 nejčastěji používaná příjmení, pro kterou trojici byste se rozhodli?

Novák, Svoboda, Novotný

4. Herec Jiří Voskovec, vlastním jménem Jiří Wachsmann, zvolil jako pseudonym příjmení někoho, kdo ...

vyráběl svíčky a voskové zboží

5. Co znamená příjmení našeho prvního prezidenta T. G. Masaryka?

nářečně řezník

6. Velmi rozšířené příjmení Šafránek nosí potomci lidí, kteří se vyznačovali tím, že byli ...

zrzaví

7. Zelenků je u nás hodně. Není divu, protože jde o původní pojmenování pro ...

bledého člověka

8. Z čeho vzniklo příjmení Kučera?

kučer neboli kadeří ve vlasech